

Баймуханова Кымбат Дарбаевна

А.Тихоненко атындағы ОЖББМ, география пәні мұғалімі

Қазақстан Республикасы, БҚО, Шыңғырлау ауданы

Жаңартылған білім беру мазмұнында география сабағында оқушыларды кескін картамен жұмыс жасауға уйретудің маңызы

География пәні бойынша пәндік дағдылар бағыттарының бірі оқушылардың картографиялық сауаттылық негіздерін меңгеруі және халықаралық қарым-қатынас тілдерінің бірі ретінде географиялық картаны пайдалану болып табылады. Сондықтан әрбір оқу жылының алғашқы сабақтарынан бастап, Географияны зерделеуге кірісе отырып, мен сынып қабырғасында оқушылар көз алдында тұрған сөздерге сөзімді арнаймын. белгілі географ Н. Н. Баранский кездейсоқ емес: "карта – географияның екінші тілі" деді. Жаңартылған білім мазмұны география пәнінде карталарды шындықтың ақпараттық бейнелі-таңбалы модельдері ретінде пайдалану компонентті және кешенді сипаттамалардың, картометрия мен морфометрияның, есептік-аналитикалық жоспардың тәсілдерін меңгеруді көздейді. Бұл шын мәнінде солай, өйткені карта тілін және оны оқи отырып, оқушылар өздері үшін көп нәрсе ашады, тіпті сабақта игермеген және оқулықта оқымаса да кескін карталардан көптеген мәліметтер ала алады. География сабақтарында картографиялық сауаттылық дағдылары практикалық жұмыстарды орындау арқылы жүзеге асырылады. Практикалық жұмыстар-географияны оқыту үдерісінің ажырамас бөлігі. Практикалық жұмыстар оқушылардың бойында еңбекқорлықты тәрбиелеуге, дербестікті дамытуға ықпал етеді және география бойынша дайындығының маңызды кезеңдерінің бірі болып табылады. Бағдарламада көзделген практикалық жұмыстар жүйесін орындау оқушылардың картографиялық, салыстырмалы-тарихи, геоэкологиялық, геожүйелік тәсілдер мен әдістерді меңгеруіне ықпал етеді. Жаңартылған білім мазмұнында географиядан оқушылар кескін

картамен сыныпта жаңа тақырыпты өткенде, бекіту мен сарамандық жұмыстар арқылы білім тексергенде және үй тапсырмасын орындағанда жұмыс жасайды. Көп кезеңдерде бұл жұмысты оқушылар атласпен салыстыра отырып, кескін картада қажетті нысандардың орнын тауып, оларды белгілеп жазады. Кескін карта жер бедері, жер беті сулары, елді мекендер және пайдалы қазба кен орындарына байланысты географиялық атауларды есте сақтауға үлкен көмегін тигізеді. Кейбір нысандар кескін картада белгіленген (мысалы, мемлекеттердің шекаралары, ірі қалалар, өзен – көлдер) тек қажетті шартты белгілерді дұрыс тауып, оны қарындашпен белгілеп, жазу қажет. Мысалы, өзен – көлдерді оқығанда оқушылар кескін картада аталған өзен – көлдерді тауып, олардың аттарын жазады. Егер аталған нысандар кескін картада белгіленбесе, оқушылар бірінші берілген мәліметтер негізінде олардың орналасқан жерін анықтап, содан кейін ғана шартты белгілермен түсіріп жазу қажет. Мен осы нысандардың аттарын кескін картаға түсіруде бірнеше қағидаларды есте сақтау қажеттігін оқушыларға алдын – ала ескертемін. Мәселен, өзеннің аты ағыс бағытымен, көлдің аты кескініне қарай, тау жотасы созылу бағытына қарай, қала параллельге бағыттас жазылу керек. Жоғары сыныптарда кескін карта күрделі картографиялық жұмыстар жасауға, яғни, картограмма құрастыру, карта диаграммамен экономикалық картосхема жасауға пайдаланылады. Мысалы, шаруашылық салаларының орналасуын өткенде оқушылар кескін картадан шартты белгілерді пайдаланып, шикізаттардың орналасқан аудандарын, ескі және жаңа өнеркәсіп аудандарын, т.б. көрсетеді. Осы жұмыс жасаған жылдарым ішінде тәжірибем көрсеткендей, кескін картамен жұмыс географиялық нысандардың аттары және олардың картадағы орналасуы оқушылардың географиялық нысандардың дұрыс жазылумен аталуын меңгеруіне әсерін тигізеді. Мұғалім кескін картамен барлық оқушыларды жұмыс жасауға үйіруге мүмкіндігі бар. Ең ақыры, кескін картамен жұмыс, оның күрделі түрлері, оқушыларды қарапайым карта жасауға үйретеді. Қазіргі уақытта кескін картамен мектепте барлық сыныптар жұмыс жасайды:

жылдан – жылға география пәнін оқығанда ол бірте – бірте күрделене түседі. Сонымен бірге оқушылар өз бетімен жұмысты кескін карта арқылы орындай алады. Әр уақытта, кескін картамен жаңа жұмысты бастағанда, мен оқушыларға қандай шартты белгілерді қолдануды, қалай түсіріп, қалай жазу керектігін түсіндіріп, содан кейін ғана сыныпта картамен бірнеше жұмыстар жүргізіп, жұмыс түрінің негізін меңгергеннен кейін ғана, үйге кескін картамен жұмыс беремін. Мұғалім оқушыларды географиялық картаның мазмұнын барынша пайдалануға үйрету қажет, бірақ оқушыларды қиындататын тапсырмалардың ойластырылған жүйесін жүзеге асыру кезінде ғана түрлі мазмұнды карталармен жұмыс істеуге үйретуі керек. Қазіргі уақытта картографиялық сауаттылық әрбір адамға компьютерден кем болмауы керек. Карталарды пайдалану, олардан қажетті ақпаратты алу дағдылары мен біліктілігінің болмауы көбінесе шаруашылық және ұлттық саясатта елеулі қателіктерге, экологиялық жағдайды және адамдардың өмір сүру жағдайын нашарлататын қателерге әкеп соғады. Оқулықтарда оқушыларға картографиялық Азбука меңгеруге мүмкіндік беретін көптеген практикалық тапсырмалар мен жаттығулар бар. Алайда кейбір тапсырмалар, сондай-ақ мәтін мазмұны оқушыларға әрдайым түсінікті емес. Бұл мұғалімдер оқушыларды жаңа карталармен танысудың әдістемелік тәсілдерін мұқият ойлауға міндеттейді. Қорытындылай келе жұмыс жасаған жылдарым ішіндегі тәжірибемнен байқап, мен мынадай қорытындыға келдім. Оқушылар кескін картамен жұмыс жасау арқылы мынадай нәтижелерге жетеді:

1. Оқушылар өз бетімен кез келген географиялық нысандарды кескін картаға түсіре алады. Кескін карта түсіру арқылы әрбір географиялық нысандардың орналасуын, олардың аттарының дұрыс жазылуын есте сақтап қалады.
2. Географиялық координаталарды табу арқылы математикалық білім мен іскерлікті бекіту.
3. Теориялық білімді практикалық жұмыста бекіту.
4. Оқушылар өз беттерімен қарапайым, күрделі карталарды жасай алады.
5. Оқу процесі жарыс түрінде ұйымдастырылады.